

Lik svetoga Jeronima u Vramčevoj *Postilli* (1586.) i drugi o njemu.

Uz 1600. obljetnicu Jeronimove smrti

Alojz Jembrih¹

U radu je riječ o djelima u kojima se spominje sv. Jeronim i mjesto njegova rođenja kao i o legendi u kojoj se on spominje kao iznalazač hrvatske glagoljice. Upravo iz toga Jeronimova navodnoga „autorstva“ glagoljice spominje ga i Antun Vramec (o. 1538. – 1587./8.) u svojoj *Kronici* (1578.) i *Postilli* (1586.). U vezi s Jeronimovim glagoljaškim projektom Vramec također slijedi glagoljašku tradiciju o njegovom izmišljenom pronalasku glagoljice, iako su „tu predaju znanstvenici uglavnom sasvim odbacili kao lišenu historijske podloge.“ (Katičić). U *Postilli* (1586.) Vramec sv. Jeronima uvrštava među svece koji se štiju u Zagrebačkoj biskupiji prema zagrebačkome liturgijskom kalendaru. U Zagrebačkoj se biskupiji on časti od 1447. godine temeljem Bule pape Nikole V. koji je odobrio da se u Štrigovi u Međimurju časti i slavi sv. Jeronim. Budući da je riječ o svecu, Vramec na blagdan sv. Jeronima 30. rujna u *Postilli* upućuje na to da se za vrijeme mise čita isto evanđelje kao i na blagdan sv. Gregura pape, to jest evanđelje po Mt, 13–19. Kao tekst homilije Vramec predodčuje Jeronimov životopis u skraćenom obliku. Tako je slušatelj na misi, kojoj je nazočio, *Na god svetoga Hieronima doktora*, mogao saznati tko je bio on i prema čemu je zaslužan za katoličku crkvu. Dakako, na kraju je i Vramec naveo da je Jeronim „spravil pismo glagolsko materinim jezikom svojim“. U radu se još spominje kronološki slijed navođenja iste pretpostavke kod glagoljaša i u nekim glagoljskim knjigama. Uz to je još riječ i o mjestu Jeronimova rođenja, pri čemu se afirmira knjiga

¹ Prof. emer. dr. sc. Alojz Jembrih, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za kroatologiju, Borongajska cesta 83d, Zagreb. E-pošta: ajembrih@hrstud.hr.

pavlina Josipa Bedekovića iz 1752. koja je danas dostupna u hrvatskom prijevodu u kojoj autor opširno piše o sv. Jeronimu kao i mjestu njegova rođenja. Dakle, radi se o knjizi koja se nikako ne može mimoići u 1600. obljetnici Jeronimove smrti (2020.).

Ključne riječi: Sv. Jeronim, Stridon, Štrigova, Antun Vramec, *Postilla* (1586.), glagoljica, Zagrebačka biskupija.

*Više volim prikupiti mišljenja drugih,
nego progurati svoje kao sibilsko proročanstvo*
Josip Bedeković, 1752.

Uvod

Antun Vramec (o. 1538. – 1588.)² u hrvatskoj je kajkavskoj književnosti, a time i u Zagrebačkoj biskupiji, poznat prema svojim dvjema knjigama, jednoj povijesnoga sadržaja *Kronika* (1578.)³, a drugoj prema prvom kajkavskom evanđelistaru i homilijama koje su slijedile nakon pročitana teksta evanđelja *Postilla* (1586.)⁴ Budući da je Vramec, uz *Kroniku*, pokazao da je kao doktor teologije u posttridentsko doba i autor pastoralno-homiletskoga djela kojim je želio pomoći svećenicima koji se bore protiv protestantskih zasada u pojedinim svojim župama, njegova je *Postilla* protureformacijskoga sadržaja objavljena u dvama dijelovima. Prvi dio s evanđeljima za sve nedjelje u godini: *Postilla na vse nedle dni vezda znovič spravljen slovenskim jezikom po Antolu Vramce sv. pisma doktore i cirkve varaždinske plebanušu...*(1586.), drugi dio za sve blagdane u godini: *Postilla vezda znovič spravljen slovenskim jezikom po godovne dni na vse leto...*(1586.). Upravo je drugi dio relevantan za temu o kojoj ovdje želim nešto više reći. Od 44 blagdana pojedinih svetaca, na 37. mjestu je naslov: *Na svetoga Hieronima doktorja den v listu 97*. To znači da je na 97. stranici evanđelje i homilija o sv. Jeronimu. No, treba reći da je spomenuti po-

2 O Vramcu vidi: Alojz Jembrih, *Antun Vramec i njegovo djelo*. Prilog proučavanju starije hrvatske književnosti i povijesne dijalektologije, Biblioteka posebnih izdanja, knj. 21, Naklada Ro „ZRINSKI“ tiskarsko-izdavački zavod Čakovec, 1981.

3 Vidi: Alojz Jembrih, *O Vramčevoj Kronici*. Pogovor pretisku iste *Kronike*, KS i HAZU, Zagreb-Varaždin 1992.

4 Vidi: Antun Vramec, *Postilla vezda znovič spravljen...*1586. Pretisak priredio i pogovor napisao Alojz Jembrih, KS i HAZU, Zagreb-Varaždin 1990.

pis blagdana svetaca onaj koji su u kalendaru imali svoj spomen u Zagrebačkoj biskupiji; zato je i naslov: *Predečtva ova, poleg Cirkve zagrebečke kalendario-ma, v knjigah dole popisana jesu.*⁵

1. O kultu sv. Jeronima prije Vramčevih zapisa

Svojedobno je Petar Runje zapisao da „od XIII. pa sve do XVIII. stoljeća (u XIX. također, A. J.) u Hrvata živi uvjerenje da je sv. Jeronim autor glagoljice.“ Kult sv. Jeronima ima, dakle, dugu tradiciju u Hrvata posebice u Dalmaciji u kojoj se on smatra njezinim zaštitnikom.⁶ Takav je kult proizašao iz uvjerenja koje je bilo potkrijepljeno dozvolom pape Inocenta IV. (papa od 1243. do 1254.) 29. ožujka 1248. godine. Naime, to je datum kojim je kult sv. Jeronima,

5 To znači da je zagrebačka biskupija imala svoj zasebni obred, koji se u liturgiji nazivao *stari zagrebački obred*, a koji je reformirao svojim obredom 1788. godine biskup Maksimilijan Vrhovec. Stari zagrebački obred razlikovao se od rimskog i drugih europskih liturgijskih obreda prema sadržaju teksta, obredu Mise, dijeljenju sakramenata i blagoslova. Svakako jedna od najvažnijih posebnosti bila je i ta da se je bogoslužje staroga zagrebačkog obreda obavljalo djelomično na hrvatsko-kajkavskom književnom jeziku, posebice u Misama za narod. I upravo u takvim je Misama Vramčeva *Postilla* (1586.) itekako dobro došla kod navještenja Božje riječi. Već iz te činjenice može se zaključiti da je kajkavski književni jezik u zagrebačkoj prvostolnici bio zakoniti liturgijski jezik u Vramčevo doba! *Stari zagrebački obred* bio je istraživačka preokupacija Dragutina Kniewalda (1889. – 1979.). Vidi više o njemu: Miho Demović, Dr. Dragutin Kniewald (1889. – 1979.). U: *Tkalčić. Godišnjak Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije*, br. 12, Zagreb 2008., 107–150.

6 To isto navodi i respektabilan *Lexikon der Namen und Heiligen* kojeg su autori Otto Wimmer i Hartmann Melzer, izdanje Tyrolia-Verlag, Innsbruck-Wien-München 1982., 376. U tom Leksikonu o sv. Jeronimu, uz ostalo, čitamo: „Er ist einer der 4 großen Kirchenväter. Um 347 im dalmatinisch-pannonischen Grenzort Stridon aus wohlhabender christlicher Familie. Sein Geburtsort ist nach Stadler (II 696) die Ortschaft Strido (Strigau, Stridova, Strigova, Sdrin usw.) zw. Mur u. Drau nahe Zusammenfluß (nörd. Jugosloawien, čitaj Kroatien), 365. [On je jedan od 4 velikih crkvenih otaca. Rođen oko 347. u dalmatinsko-panonskom području u dobrostojećoj kršćanskoj obitelji. Njegovo rodno mjesto je, prema Stadleru (II, 696), mjesto Strido (Strigau, Stridova, Strigova, Sdrin itd.) između Mure i Drave (sjev. Jugoslavija, čitaj Hrvatska)]. Uputa na Stadlera znači da je riječ o djelu: Stadler-Heim, *Vollständiges Heiligen-Lexikon*. 5. Bände, Augsburg 1858 bis 1882. Što se godine rođenja sv. Jeronima tiče, u nekih autora se navodi 331., a nekih 347. No, ako je vjerovati Jeronimovom suvremeniku, kroničaru Prosperu od Akvitanije (390. – 455.) koji je zapisao da je godina rođenja sv. Jeronima 331., onda ju valja i danas prihvatiti. Vidi: Valéry Larbaud, *Pod okriljem svetoga Jeronima zaštitnika prevoditelja*, s francuskog originala: Le patron des traducteurs Sous l’invocatio de saint Jérôme, preveo i pogovor napisao Vinko Grubišić, KS, Zagreb 2006., 45. Ovdje spominjem još jedno djelo koje je zaboravljeno u literaturi na hrvatskom jeziku u kojoj se govori o sv. Jeronimu. To je: *Izbor iz stare književnosti kršćanske*, priredili Koloman Rac i Franjo Lasman, Zagreb 1917., 211–233. Na tim je stranicama riječ o sv. Jeronimu i njegovim poslanicama: *Poslanica Paulinu* (biskup u Noli Jeronimov prijatelj), *Poslanica Heliodoru*, *Poslanica Pahamiju*, *Poslanica papi Damasu* (Jeronim je bio njegov tajnik, stoga je razumljiv njihov prijateljsko-suradnički odnos), Život Pavla pustinjaka. Svi su ti tekstovi popraćeni vrijednim bilješkama.

posebno među glagoljašima još više osnažen jer je papa dopustio senjskom biskupu Filipu da se u njegovoj biskupiji smije upotrebljavati u liturgiji jezik i pismo kojim se služe njegovi svećenici koji prema uvjerenju naroda i klera potječe od sv. Jeronima. Papa senjskom biskupu piše: „Predana nam tvoja molba je sadržavala, da je u Slavoniji posebno pismo (jezik), za koje tvrde klerici one zemlje, da ga imadu od sv. Jeronima, pa ga rabe, kada obavljaju sveto bogoslužje. Da bi ti njima postao istovjetan i da se prilagodiš običaju zemlje u kojoj jesi biskupom, zatražio od nas dopuštenje, da obavljaš sv. bogoslužje u tom pismu. Mi, dakle, imajući na umu, da je govor podložan stvari, a ne stvar govoru, podjeljujemo ti ovim listom zatraženu dozvolu, i to u onim krajevima gdje već postoji spomenuti običaj, s time da se smisao (nauka) ne bi povrijedila razlikom u pismu (jeziku). Dano u Lyonu 29. ožujka 1248. pete godine (našega pontifikata).“⁷ Slično su dopuštenje dobili 1352. godine i omišaljski benediktinici za područje Krčke biskupije.

Legenda o sv. Jeronimu, kao tvorcu hrvatske glagoljice, jasno, danas nema uporišta u znanstvenoj medijevistici.⁸ Vrlo je indikativno Katičićevo promišljanje, ono je čak i prihvatljivo. On naime piše: „Da glagoljica ipak nije pismo sv. Ćirila, nego da je starija i od prije vezana uz Hrvate, o tome u glagoljaša i šire u zapadnoj crkvi ima drevna predaja. Prema njoj je prevoditelj svetoga pisma i liturgijskih molitava na hrvatski (pa time na slavenski) i iznalazač glagoljskoga pisma za te prijevode bio sv. Jeronim. Tu su predaju znanstvenici uglavnom sasvim odbacili kao lišenu historijske podloge. Za to ima dobrih razloga. Veliki

7 Citat kod: Mile Bogović, *Okolnosti pojave i razvoja glagoljice na hrvatskom području do 1248. godine*. Vidi također: Juraj Kocijanić, *Pape i hrvatski narod*, Zagreb 1927., 134–136. Vidi tekst u: Mihovil Bolonjić, *Stoljetne veze krčkih i senjskih glagoljaša*. U: *Senjski zbornik*, god. VI., 1973 - 1975., Senj 1975., 92–93. Vidi također: Svetozar Ritig, *Povijest i pravo slovenštine u crkvenom bogoslužju, sa osobitim obzirom na Hrvatsku*, Zagreb 1910., 215–224, bilj. 5. No, vrlo je indikativno to što se dotični biskup Filip poziva na domaći kler koji tvrdi da pismo glagoljicu ima još od blaženoga Jeronima, a koristi se njime u službi Božjoj. Vrlo je prozirna sintagma „poziva se na domaći kler koji tvrdi (...)“ Kler može tvrditi što hoće, ali za tvrdnju treba dokaza, a upravo takvih dokaza o sv. Jeronimu kao izumitelju pisma glagoljice još dan-danas nigdje u svijetu ne postoji. Vrlo je važan još uvijek Ritigov osvrt na one riječi koje je papa Inocent IV. uputio kao odgovor 1248. senjskom biskupu Filipu. Vidi još: Mile Bogović, *Put glagoljice od redovnika preko seoskih svećenika do biskupskog dvora*. U: *Croatica christiana periodica*, 41, KS, Zagreb 1998., 53–70.

8 Vidi: Radoslav Katičić, *Uz pitanje o postanku i starosti glagoljice*. U: *Croatica*. Prinosi proučavanju hrvatske književnosti, XXVI., svezak 42–43–44, Zagreb 1996., 185–199, o sv. Jeronimu, str. 193–195. Vrlo je uputno vidjeti: Thorvi Eckardt, *Theorien über den Ursprung der Glagolica*. U: *Slovo*, br. 13, Zagreb 1963., 87–118. Također zanimljiva je njezina rasprava: Thorvi Eckardt, *Die slavischen Alphabete im Spiegel der Ideologien*. U: *Österreichische Ostehefte*, Jahrgang 6, Heft 2, Wien, 1964., 109–126.

crkveni pisac, učeni i nadahnuti prevoditelj Biblije na latinski, Sofronije Euzebije Hijeronim (oko 345. – 420.), rodio se u (rimskoj) provinciji Dalmaciji u vrijeme kada, prema svemu što se do sada uspjelo o tome saznati, tamo još nije bilo ni traga slavenskomu jeziku. Tek kada se to zaboravilo, kad se činilo da se na istočnoj strani Jadrana oduvijek govorilo hrvatski, moglo se zamisliti da je veliki prevoditelj preveo Sveto pismo ne samo na latinski nego i na svoj materinski jezik. Pa ipak ima ih, doduše ne među ozbiljnim znanstvenicima, koji žele oživjeti jeronimsku teoriju o postanku glagoljice. Za to je potrebno dokazivati da se na Jadranu govori slavenski od prije rimskih vremena, da su Slovenci izravni potomci Veneta, a Hrvati Ilira. Oni pak koji bi upravo to dokazivali osobito se rado, dakako, pozivaju na sv. Jeronima. Istinskih dokaza za to, međutim, nitko još nije našao, iako ih ima koji misle da ih nalaze.⁹ Unatoč tome, za pojašnjenje legende o Jeronimovom pronalasku glagoljice može se naći, barem donekle, opravdanja. Kao što je u pismu pape Inocenta IV. navedeno, da je slavensko pismo tj. glagoljicu izumio sv. Jeronim, postalo je narodnom predajom, po svemu sudeći onda kada je započela i trajala najžešća borba protiv slavensko-gogoslužja i kada se najviše napadalo sv. Ćirila i Metoda kao heretike. „Ljubi-

9 Katičić, *nav. dj.*, 193. Da ih ima i danas, kako ističe Katičić, svjedoči i ova konstatacija koja je suprotna Katičićevu iskazu: „Hrvatskoj su kulturi još od 12. stoljeća Jeronimovo ime i njegova djela osiguravali značaj i kulturni identitet. Svetčeva osobnost bila je stoljećima domovnica hrvatskom jeziku i autohtonom hrvatskom glagoljskom pismu.“ Ili: „Jeronim je u povijesti bio onaj legendarni učenjak koji je Hrvate naučio pisati. Premda su dio tih fabula legende, bio je utjecaj svetčev u Hrvatskoj, a takvim je i ostao, nedvosmislen te se s pravom može reći da je jedina Jeronimova domovina suvremena Hrvatska.“ Slobodan Prosperov Novak, *Sveti Jeronim Dalmatinac*, Splitsko-dalmatinska županija i Školska knjiga, Zagreb 2020., 21, 28. Spomenute su konstatacije prenapregnute, da ne kažem i tendenciozne, to više što Jeronimova djela nisu osiguravala značaj i kulturni identitet Hrvatskoj, a niti je on „Hrvate naučio pisati“ jer su njegova sva djela pisana latinskim jezikom; u nijednom njegovom djelu nema spomena o Hrvatskoj koja tada uopće nije postojala, pa „jedina Jeronimova domovina“ svakako nije „suvremena Hrvatska“! Spomenuta knjiga s kojom se želi proslaviti Splitsko-dalmatinska županija u prigodi 1600. obljetnice smrti sv. Jeronima, pisana je esejistički pitko, s osobnom dosjetljivošću autora, sugestijama, hipotetskih iskaza s podosta citata, ali i bez jedne bilješke i sekundarne literature, tako da, kad bi istraživač želio pogledati izvornik iz kojega je citat, to ne može jer je autor odabrao redukciju u nenavodenju izvora. No ipak knjiga, za prosječnog čitatelja, pruža dobar uvid u Jeronimov život i djelo. Uza sve to, danas se ipak ne može mimoći knjiga pavlina Josipa Bedekovića koja je dostupna u hrvatskom prijevodu: Josip Bedeković, *Knjiga o sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju*, odnosno *Natale solum magni ecclesiae doctoris sancti Hieronymi...*, 1752. kojoj su nakladnici: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu, Tkalčić – Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije, Družba Braća hrvatskoga zmaja, Zrinska garda Čakovec 2017. Dakle, uz knjigu, o Svetom Jeronimu Dalmatincu Slobodana Prosperova Novaka, čitatelju je neizostavno potrebno pročitati upravo Bedekovićevo djelo! Prikaz spomenutoga izdanja vidi u: *Hrvatsko slovo*, XXII., br. 1175 (27. X.), Zagreb 2017., 22.

telji i branitelji slavenskoga bogoslužja našavši se u golemoj stisci utekli su se domišljaju, da je glagoljicu izumio sam sv. Jeronim, koji je bio rodom iz kraja, gdje sad Hrvati borave, a uživa u čitavoj Crkvi osobito u rimskoj najveći ugled i kao svetac i kao crkveni učitelj. Je li to mišljenje rodila svjesna namjera ili nesvjesno neznanje, ne može se dokazati. Sve ako su naši i namjerice izmislili tu teoriju, manje su pogriješili, nego li Latini i Germani, koji su svetim, apostolskim muževima Ćirilu i Metodiju zlonamjerno podvalili čak i krivovjerje!¹⁰

I prije Katičića, Vjekoslav Štefanić (1906. – 1975.) odrješito je zapisao: „(...) Naravno da ne treba ni govoriti o tvrdnjama hrvatskih glagoljaša da im glagoljsko pismo i prijevod svetih knjiga potječe od svetog Jeronima. Takva je izmišljotina (koja se spominje već g. 1248) nastala vjerojatno onda kad se u papinskoj kuriji Metodija proglašavalo heretikom, a naši su glagoljaši tom naivnom neistinom htjeli zaštititi glagoljanje (tj., slavensko bogoslužje u krilu katoličke crkve) od progona i zabrana.“¹¹

I Josip Hamm je o tome pisao u svojoj Staroslavenskoj gramatici (1970.). Budući da je i on slično razmišljao kao i Vjekoslav Štefanić, ipak evo Hammovih riječi. „(...) Tzv. jeronimska tradicija, koja se među glagoljašima podržavala sve do XIX st. i koju su neki pojedinci (Bedečević, Đurđević i dr.) u XVIII st. pokušavali i ‘naučno’ dokazivati, nastala je jamačno u toku XII. ili potkraj XI. st., a može se uzeti kao sasvim sigurno da je oko sredine XI. st. još nije bilo.“ Hamm uočava da Toma Arhidakon, koji je bio jako dobro obavješten o svemu o čemu je bilo riječi na splitskom sinodu 1060., nije uopće spomenuo da su se glagoljaši tada pozivali na sv. Jeronima kao tvorca glagoljice. Zato Hamm

10 Kocijanić, *nav. dj.* 136, bilj. 76. Oko atribucije autorstva u pronalasku glagoljice vrlo je uputno i danas, iznova, pročitati, doduše, tiskanu na njemačkom jeziku, knjižicu pod naslovom: *Dobrowsky's Glagolitica.... Zweite verbesserte und viel vermehrte Ausgabe von Wenceslaw Hanka, Prag 1832.* Tu je sve pojašnjeno, pa današnje ponovno aktualiziranje teme oko sv. Jeronima kao izumitelja glagoljice, pada u vodu i doista nema smisla i mjesta u znanosti! U ovom svojem prilogu želim samo pokazati kako je bila prihvaćena jeronimska verzija (tradicija) kod glagoljaša o postanku glagoljice. To pak ne znači da se i priklanjam toj izmišljenoj legendi, već naprotiv, mislim da spomenuta legenda, u doba kada se je pojavila, ima ipak crkveno-političku pozadinu.

11 Vjekoslav Štefanić, *Hrvatska književnost srednjega vijeka*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 1, Zagreb 1969., 7. Doista je naivno, pa i smiješno, danas u XXI. stoljeću citirati riječi koje, navodno, potječu od Marka Marulića (1450. – 1520.), autora Jeronimova Životopisa: „Jerolim je naš Dalmatin; on je dika, pošten'je i slava i svitla kruna hrvatskoga jezika“. Ne znam koliko puta treba naglasiti da u doba Jeronimova života Hrvata u Dalmaciji nije ni bilo, a niti hrvatskoga jezika. Prema tomu, on ne može nikako biti „svitla kruna hrvatskoga jezika“! Citat kod Mihovila Kombola, *Povijest hrvatske književnosti do preporoda*, MH, Zagreb 1961., 33.

zaključuje: „(...) Uzme li se, dakle, u obzir da se tzv. jeronimska tradicija kod Hrvata razmahala tek poslije spomenutoga sinoda iz god. 1060., postavlja se pitanje što je moglo potaknuti hrvatske glagoljaše da upravo u to vrijeme u sv. Jeronimu traže zaštitnika i začetnika svojega pisma i svojih knjiga. Odgovor, čini se, treba tražiti u reakciji koja je bila posljedica sve bezobzirnijih napadaja latinskoga svećenstva: uvjereni u pravovjernost svojih knjiga i u starinu svojega pisma, glagoljaši su – jer je oštrica ovih napadaja bila uperena protiv Solunske braće – počeli začetke svoje liturgije i svoje pismenosti vezati za ime sv. Jeronima, svojega (kako su mislili) zemljaka, zato da svoje bogoslužje i svoje pismo nekako rehabilitiraju i da mu u očima zapadnoga svijeta pribave veći ugled. Želja je, ne jednom, u povijesti bila jača od činjenica, a potrebe su, ne jednom, kojekako iskrivljivale, izopačavale povijest. Dugom podržavanju te hipoteze u hrvatskim krajevima pogodovalo je bez sumnje i to što se na istoku ćirilica bila vezala za ime Konstantina-Ćirila, a na zapadu je, kao što se vidjelo, bilo dosta razloga da se glagoljanje i glagoljica ne vežu uz ime Metodijevo. U nauci su jeronimski hipotezu pobijali već Assemani, Dobrovsky i drugi, a danas se ona kao hipoteza više ne postavlja i ne brani.“¹²

2. Sv. Jeronim u glagoljskim kodeksima i brevijarima

U glagoljskom *brevijaru popa Mavra* iz 1460. godine, u *proprium sanctorum* na fol. 293v, u prvoj lekciji za sv. Jeronima *doktura* (30. IX.), uz ostalo, piše: „S’ ubo roen bē v grade Stridonii. ki e(st’) v Dl’macii Panonie...“¹³ U tzv. *Petrisovom zborniku* iz 1468., fol. 208v-211v nalazi se Čitanje na blagdan sv. Jeronima koje počinje: Šte(nie) S(veta)go Eronima Hrvatina/ S(ve)ti Eronim’ imēše o(t)ca čast’na komu ime bēše Evsebēi slovenskoga ezika i slovučago egože sin’ bē s(ve)ti Eronim’. I ošće mlad’ dētič’ak’ ot ove oblasti v Rim’ bēža i tu se nauči knige grč’ke i latin’ske i židov’ske hitrim’ zakonom’ čis’ti itd.“¹⁴ U brevijaru tiskanom 1491., fol. 327v, također, piše: „V Bētleomē ijudēiscei’ pogrebenie svetago Eronima prozvitera. Sa ubo rožde(n’) bē v gradē Štridonii

12 Josip Hamm, *Staroslavenska gramatika*, ŠK, Zagreb 1970., 39–40. Ostaje doista i danas otvoreno pitanje je li se na ovome znanstvenom skupu o sv. Jeronimu (2020. u Zagrebu) iznova afirmirala spomenuta jeronimska hipoteza o postanku glagoljice?

13 Cit. Marija Pantelić, *Glagoljski brevijar popa Mavra iz godine 1460. U: Slovo*, br. 15–16, Zagreb 1965., 97.

14 Citat u: Vjekoslav Štefanić, *Glagoljski rukopisi otoka Krka*, Djela JAZU, knj. 51, Zagreb 1960., 378. Svakako bi bilo vrlo zanimljivo istražiti sve dosad poznate glagoljske brevijare i vidjeti u kojima se nalazi Oficij, Služba na blagdan sv. Jeronima. Istina ima ih podosta, no najpotpuniji u tome je *Humski brevijar* iz XV. stoljeća.

iže est' v Dalmacii Panonii na meždi otca Evsebiē oblačilo krstiv' otrok' priet' v Rimi. I tu knjig(a)m grčkim' i latinskim' naiprvo naučen bē.¹⁵ Uz navedeno treba još spomenuti da je u senjskoj tiskari koja je djelovala od 1494. do 1508. tiskano te godine cjelovito djelo pod naslovom *Transit sv. Jerolima* (prijevod s talijanskoga originala, bez imena prevoditelja, na čakavštinu s elementima crkvenoslavenskoga jezika).¹⁶ To djelo (više kao zbornik) sadrži: Životopis sv. Jeronima, tri poslanice tj. Pseudo-Euzebijevu poslanicu papi Damasu o smrti sv. Jeronima, Pseudo-Augustinovu jeruzalemskom biskupu Ćirilu o krjepostima i veličini sv. Jeronima i Pseudo-Ćirilovu poslanicu Augustinu o čudesima sv. Jeronima te napokon Čudesa sv. Jeronima u gradu Troji i pjesmu o sv. Jeronimu *Anjelske kriposti* koja se pripisuje Marku Maruliću.¹⁷ Jasno da je spomenutim senjskim izdanjem kult sv. Jeronima među glagoljašima još više bio učvršćen.

Spominjem da je legendu o pronalasku glagoljice od sv. Jeronima Europom, u XVI. stoljeću proširio i francuski orijentalist Vilhelm Postell (1510. – 1581.)¹⁸ svojom knjigom: „Linguarum duodecim characteribus differentium Alphabetum, introductio, ac legendi modus longe facilimus. Linguarum nomina sequens proxime pagella offeret. Guilielmi Postelli Barentonij diligentia (...) Cum privilegio. Prostant Parisiis apud Dionysium Lescuier, sub porcelli signo, vicco Hilario, eregione divi Hilarij“ (1538.) [= Uvod u razlikovanje abeceda (alfabeta) dvanaest jezika te njihov najlakši način čitanja. Tablica koja slijedi prikazuje ime jezika. Trudom Guilielma Postella iz Barentona. S povlasticom. Prodaje se u Parizu kod Dionizija Lescuiera, pod znakom prašćića]. U toj knjizi jedno je poglavlje posvećeno glagoljici pod naslovom: *De lingua Hieronymiana, seu Dalmatarum aut Illiorum*.¹⁹ [= O jeziku sv. Jeronima, ili Dalmata ili Ilira]. I Postell veli da je Jeronim svojim zemljacima iznašao slova kojima je

15 Transkribirao sam tekst iz pretiska spomenutoga brevijara, izd. HAZU, 1991.

16 Vidi: Vjekoslav Štefanić, Glagoljski Transit svetoga Jeronima u starijem prijevodu. U: *Radovi Staroslavenskog instituta*, knj. 5, Zagreb 1964., 99–161; Anica Nazor, Senjski Transit svetoga Jerolima i njegov predložak. U: *Slovo*, br. 18–19, Zagreb 1964., 171–188; *Ista*: Kulturnopovijesno značenje izdanja glagoljske tiskare u Senju g. 1494. – 1508. U: *Slovo*, br. 21, Zagreb 1971., 415–442.

17 Vidi: Franjo Švelec, Autor dvanaesterake legende o svetom Jeronimu. U: *Ivšićev zbornik*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb 1963., 353–362.

18 O njemu je poznato to da je od svoga kralja bio 1534. i 1542. određen za člana povjerenstva u Carigrad. Godine 1553./4., uz pomoć svojega kolege i superintedanta Bečkoga sveučilišta Albrechta Widmannstettera, dobio je profesorsko mjestu u Beču, a uz potporu Ferdinanda I. obojica su utemeljili arapsku tiskaru u kojoj je Mihael Zimmermann 1556. kao prvu knjigu tiskao sirijsku Bibliju. Jembrih, *nav. dj.* 2007., 87, u sljedećoj bilj. 17.

19 Tekst u presliku i hrvatskom prijevodu vidi u knjizi: Alojz Jembrih, *Stipan Konzul i Biblijski zavod u Urachu*, Zagreb 2007., 88–91.

ostavio napisan i preveden njihovim jezikom cijeli Stari i Novi zavjet s misom i molitvama. Uz ostalo, navodi da je tu priču čuo od svih njihovih svećenika, kako u Veneciji, tako i cijeloj Dalmaciji, a tako i od cijeloga naroda, „koji ju je meni ispriповijedao kada sam istraživao podrijetlo njihovih slova (glagoljskih). Veoma mnoge knjige tiskaju se sada u Veneciji na dvama jezicima (pismima/ slovima: ćirilici i glagoljici) i ondje se prodaju. Svi su Srbi pod Turcima, a također i dobar dio Bosanaca. Taj jezik htio sam ovdje predočiti ne toliko zbog naroda kod kojega postoji, koliko zbog autora (sv. Jeronima). Naime, čini se da ga je pronašao (pismo) nakon što je upoznao hebrejska i grčka slova jer postoje mnoga slova koja su s njima zajednička. Osim toga, svi nazivi slova imaju značenje, kao što kažu, kao i u hebrejskom jeziku, što se ne zbiva ni u jednom drugom jeziku. Budući da ne poznajem jezik, ne mogu protumačiti ni te nazive.“²⁰ Uz svoj tekst Postell je priložio tablicu glagoljskih slova s nazivom i naznakom da je dotično slovo iz grčkoga, hebrejskoga ili armenskoga. Tablica ima naslov: *Alphabetum Hieronymianum seu Dalmaticum, aut Illiricum. Literae 32.*²¹

No, ipak se treba se ovdje prisjetiti i našega Jurja Slavonca (Slovinca; Georges d'Esclavonie) rođenoga u Brežicama (oko 1355./60. – 6. svibnja 1416.) kasnijeg profesora u Parizu na Sorboni, koji je svojim kolegama ili pak studentima tumačio i pokazivao da, osim triju posvećenih jezika hebrejskoga, grčkoga i latinskoga, u njegovoj domovini u upotrebi postoji i glagoljica.²² Juraj Slavonac (jer se je Slavonija protezala u njegovo doba sve do Brežica) ostavio u rukopisnom kodeksu br. 95 (nastao o. 1400.) koji se čuva u Gradskoj knjižnici u Toursu /Francuskoj) na tri slobodna lista (fol. 75v-77v) glagoljskim slovima tablicu i nazive slova s brojnim vrijednostima ispod koje na latinskom piše: *Istud alphabetum est charwaticum*. Dakle, Juraj iz Slavonije glagoljicu naziva hrvatskim pismom, dodajući da je i Istra domovina Hrvata (*Istria eadem patria Chrawatia*). I Juraj je podrijetlo glagoljice vezao uz ime sv. Jeronima. Možda je zanimljivo za šire čitateljstvo i to još spomenuti. Naime, na listu 77r donosi popis hrvatskih biskupa u čijim se biskupijama bogoslužje obavlja crkvenoslavenskim jezikom, to su: biskup krbavski, kninski, krčki, splitski, trogirski, šibenski, zadarski, kninski, ninski, rapski, osorski, senjski. Dakle, u tim

20 Jembrih, *nav. dj.* 2007., 88–91.

21 Predočena tablica je u mojoj navedenoj knjizi, 2007., str. 86.

22 Više o tom Jurju vidi: Franjo Šanjek, *Juraj Slovinac ... život i znanstveni rad*. U knjizi: Juraj Slovinac, *Dvorac djevičanstva*, KS, Zagreb 2006., 7–22. i tamo preslika glagoljskih tekstova. Vidi još: Milko Kos, *Slovanski teksti v kodeksu 95 mestne biblioteke v Toursu*. U: *Slavia*, III., sv. 2–3, Prag 1924., 370–391.

je biskupijama u upotrebi glagoljica. Nakon tablice glagoljskih slova slijedi na glagoljici *Očenaš*, *Zdravomarija*, *Nicejsko-carigradsko vjerovanje*, *Apostolsko vjerovanje* i početak *Psalma 51* (50). Prema tome mogli bismo, s pravom, zaključiti da je u kodeksu 95. to prva rukopisna glagoljska početnica namijenjena učenju glagoljice u sredini kojoj je pripadao Juraj Slavonac u Sorboni. Na sličan će način biti sadržajno oblikovane i kasnije tiskane glagoljske početnice iz 1527. tzv. Toresanjijska, tiskana u Veneciji, 1530. biskupa Šimuna Kožičića Benje, tiskana u Rijeci i 1561. Stipana Konzula, tiskana u Urachu/Tübingenu.

3. Kult sv. Jeronima u Zagrebačkoj biskupiji

Kao što je papa Inocent IV. senjskom biskupu Filipu dozvolio uporabu glagoljice i bogoslužje na slavenskom jeziku, tako je papa Nikola V. (papa od 1447. do 1455.) potpisao odobrenje 10. studenoga 1447. u kojem se Zagrebačkoj biskupiji odobrava čašćenje sv. Jeronima. „Rimska stolica dala je 1447. službeno odobrenje kulta sv. Jeronima u Štrigovi, s oprostom svima onima koji ondje posjete svečevu crkvu: ‘de Strigone, Zagrabiensis dioecesis, que olim domus paterna ipsius Sancti et in qua nutritus et educatus extiti’, a koja je od hrvatskoga bana ‘noviter de bonis suis notabiliter constructa est’²³ (tadašnjega bana Fridrika celjskoga, A. J.). Ili kako Kocijanić navodi: „Papa Nikola god. 1447. obdario je crkvu sv. Jeronima u Štrigovi u Međimurju, koja još i danas postoji, oprostima u svrhu, da se što više štuje u našem narodu sv. Jeronim, naš veliki zemljak. Prema staroj, onda općenito u nas držanoj predaji imao se sv. Jeronim roditi u Štrigovi, gdje je nekoć stajala roditeljska njegova kuća. Na tom mjestu sagradio je hrvatski ban, celjski grof Fridrik crkvu i bogato ju obdario.“²⁴ „Nikola V. izravno govori o lokaciji Jeronimova rodnoga mjesta;

23 Runje, *nav. dj.*, 113. („... U Štrigovi, u Zagrebačkoj biskupiji, koja je nekoć bila očinska svečeva kuća, u kojoj je bio othranjen i odgojen ... a koju je ban hrvatski nedavno od svojih dobara vrsno izgradio“). Vidi: Kocijanić, *nav. dj.*, 235. Vrlo je indikativno da Josip Bratulić prešućuje papino odobrenje (Bulu) o štovanju sv. Jeronima 1447. u Zagrebačkoj biskupiji, tj. u mjestu Štrigovi u Međimurju. Taj njegov gest baš ne ide u prilog Bratuliću koji želi biti objektivni znanstvenik. Vidi Bratulićev predgovor izdanju *Izabranim poslanicama sv. Jeronima*, izd. Književni krug Split 1990., XXXVIII.

24 Kocijanić, *isto*. Vidi još: Matija Berljak, *Bula pape Nikole V. za crkvu rodnoga mjesta sv. Jeronima u Štrigovi*, Zagreb 2019. Knjiga sadrži autorov predgovor, tekst Andrije Lukinovića, preslik originala, prijepis i hrvatski prijevod, načinio Marko Rašić, str. 8–12; vlastita Berljakova naklada. Vidi također bilj. 113. u pogovoru Dragutina Feletara hrvatskoga prijevoda *Natale solum...* 1752. (2017., 535). U Bedekovićevu djelu vidi 61. poglavlje: *O mjestu rođenja i o crkvi sv. Jeronima u trgovištu Štrigovi*, poglavlje 62: *O pobožnosti kako domaćege, tako i stranog puka prema štrigovskoj crkvi sv. Jeronima i o milostima za koje svjedoči da ih upravo ondje dobiva*, *Natale solum ...* (1752.), hrvatski prijevod 2017.,

on daje bulu za crkvu sv. Jeronima, naglašavajući da se ona nalazi u Štrigovi, u Zagrebačkoj biskupiji („sancti Hieronymi de Strigone, Zagradiensis dioecesis“). Crkva je, dakle, sagrađena u mjestu gdje se rodio Jeronim – uz to dodaje da je Štrigova ne samo njegov zavičaj nego upućuje i na mjesto gdje se nalazila njegova roditeljska kuća („domus paterna“); u Štrigovi ‘na mjestu gdje je nekad bila Jeronimova kuća’ u kojoj je bio ‘othranjen i odgojen’ nalazi se crkva njemu u čast posvećena. I danas se na istome mjestu nalazi veličanstvena crkva posvećena Svecu.²⁵

Usput valja još spomenuti i Šimuna Kožičića Benju (o. 1460. – 1536.) koji je u svojoj tiskari u Rijeci 1531. tiskao povijesno djelo: *Knjižice od Žitiš rimskih arhieršov i cesarov*.²⁶ Kožičić u spomenutom djelu za godinu 338. piše da je za vrijeme pape Bonifacija I. (418. – 422.) umro sv. Jeronim: „V sego vrimě umiraet’ Jerolim’ prozbiter: otcem’ evzebiom’ roen’ vgrade stridone: iže ot goti razoren’ zdavna b(i)si na meji ugarske z(e)mle i dalmacie. Umreže vbetlěome zrasta svoego leto .91. dan’ posledni sektěbra.“²⁷

274–284. Vidi: Matija Berljak, *Jeronimovo zemljopisno podrijetlo – izdanak hrvatskoga podneblja*. U: *Hrvatska revija*, Matica hrvatska, XX., br. 4, Zagreb 2020., 9–14; Vinko Grubišić, Povijesni i legedarni Jeronim. U: *Hrvatska revija*, Matica hrvatska, XX., br. 4, Zagreb 2020., 3–8.

25 Berljak, *nav. dj.*, 11.

26 Cjeloviti tekst u transliteraciji objavio je Günther Tutschke, *Die glagolitische Druckerei von Rijeka und ihr historiographisches Werk* „Knjižice od Žitiš rimskih arhieršov i cesarov“, u ediciji: *Slavistische Beiträge*, Bd. 169, Otto Sagner Verlag, München 1983, poprativši izdanje njemačkim predgovorom i ortografskom te jezičnom analizom izvornika, str. 241–366. Transliteracija je na str. 38–240.

27 Prema: Tutschke, *nav. dj.*, 65. Jasno je da zemlju Ugarsku Kožičić spominje u kontekstu svoga vremena. Ugarska u doba sv. Jeronima nije ni postojala. No, mnogi se slažu da je sv. Jeronim umro 30. rujna 420. godine i to u dobi od 78 godina. Vramec i Kožičić navode drukčije što pobuđuje pitanje u točnost podataka. No, i Bedeković u svom *Natale solum... 1752.*, prijevod 2017., 412–413., također navodi različite godine Jeronimove smrti. Ipak, danas je godina 420. prihvaćena kao godina njegove smrti. Uostalom i sam Josip Bedeković u *Natale solum... 1752.*, prijevod 2017., 467, u popisu svetaca prema mjesecima navodi „30. rujna Sv. Jeronim, svećenik i crkveni učitelj koji se iz svoje betlehemske ćelije preselio Kristu god. 420. po. Kr.“ Kao što je poznato oko ubiciranja mjesta rođenja sv. Jeronima dosad je bilo više različitih teza, pokušaja da se to mjesto pronađe, odredi. No, do danas ipak sve je ostalo samo na pretpostavkama. Neki istraživači priznaju da je upravo Jeronim potaknuo dvojbu o svom podrijetlu kada je zapisao: *Hieronymus natus patre Eusebio, oppido Striddonis, quod a Gothis eversum Dalmatiae quondam Pannoniaequae confinium fuit*. Dakle, ta je rečenica još i danas polazište u traženju Stridona u onodobnom rimskom Iliriku, a danas hrvatskom prostoru. Bez obzira na različite teze o postojanju Stridona, Jeronimova mjesta rođenja koje se danas u XXI. stoljeću u prigodi visoke 1600. obljetnice njegove smrti iznova propituju, smatram da je veliki propust hrvatskih istraživača ako ne uzmu u obzir knjigu pavlina Josipa Bedekovića, *Natale solum magni Ecclesiae doctoris sancti Hieronymi... (1752.): Rodna gruda crkvenoga naučitelja sv. Jeronima...;* knjiga je u hrvatskom prijevodu dostupna od 2017. godine. Da je doista nešto trulo u „dr-

Vinko Pribojević († 1532.) je, također, u svom djelu *O podrijetlu i zgodama Slavena* (govor održan u gradu Hvaru 1525. a tiskan je u Veneciji 1532.), vraća pozornost na sv. Jeronima riječima: „(...) da proslavi svoj materinski jezik, on je (kako svjedoči Sabelik²⁸) izmislio nova slova, kojima se u naše vrijeme služe susjedi našeg kraja u svetim i svjetovnim poslovima. No, on je na taj novi jezik (kako navode Biondo²⁹ i Filip iz Bergama³⁰) preveo misni obred, koji je u upotrebi kod katolika, što je odobrio rimski papa Eugenije IV.“³¹

žavi Danskoj“ pokazuje to i međunarodni znanstveni skup održan u Splitu (24. – 25. rujna 2020.) posvećen Sv. Jeronimu slavnom dalmatinskom mužu, ili kako je naslov: „Sanctus Hieronymus Dalmatae vir illustris“ – *Sveti Jeronim slavni dalmatinski muž* – na kojem, u referatima nazočnih, nije bila zastupljena spomenuta Bedekovićeve knjige. Svakako se u znanosti tako ne dolazi do novih spoznaja, a još manje do okolnosti u kojima je živio i radio sv. Jeronim. Jasno, nikoga se ne može prisiliti u znanosti glede istraživanja, no ipak je deontologija u znanosti itekako važna jer ona nalaže da se ne prešućuju svekolike spoznaje makar one bile drukčije od onih koje bi se mogle nazvati stereotipima. Ispada kao da je Bedekovićeve knjige trn u znanstvenom oku svih onih koji Jeronimov Stridon traže izvan međimurske Štrigove. Ako je Jeronim rođen u Štrigovi, to ne znači da je time manje Dalmatinac iz rimskoga Ilirika, niti mu se umanjuju zasluge koje ima u katoličkoj Crkvi. Uostalom, i Bedeković ga naziva *grimizni Dalmatinac*. Jer, ako je katolička Crkva univerzalna upravo prema njegovom prijevodu sv. Pisma *Vulgate* onda bi sv. Jeronim trebao u svijesti današnjih Hrvata biti univerzalna veličina kojom se ponosi ne samo Dalmacija nego i sjeverna Hrvatska, Međimurje pa i Istra. Mislim da isključivosti u znanosti nema mjesta. Vrlo je smiona, da ne kažem i smiješna konstatacija: „Jeronimov je zavičaj danas Splitsko-dalmatinska županija, u kojoj se, po starom hrvatskom običaju obilježava kao svečanost cijele zajednice, kao dan kad puk ove županije proslavlja svoga svetca...“, jer je Jeronim „jedan od najvećih umnika rođenih na hrvatskom povijesnom tlu“. Slobodan Prosperov Novak, *Sveti Jeronim Dalmatinac*, Splitsko-dalmatinska županija, Školska knjiga, Zagreb 2020., 19. Treba ipak primijetiti da u doba rođenja i smrti sv. Jeronima nije bilo ni traga Hrvatskoj, pa time niti njezinoga povijesnoga tla. No, kada se prigodničarski objavljuje knjiga, onda je razumljivo da se afirmira ono što naručitelj želi, stoga bismo rekli da marketinški tu nije ništa sporno. No, znanosti to malo ili gotovo ništa ne koristi.

28 Pravo mu je ime Marcus Antonius Coccius (1436. – 1506.) talijanski humanist, nazvan Sabellicus po rodnom sabinskom kraju. Autor je svjetske povijesti *Rhapsodiae historiarum enneades* u dvama svescima, tiskana u Veneciji 1498. – 1504. Napisao je povijest *Historia rerum Venetarum*. Uz to je bio poznat kao pjesnik.

29 Biondo iz Forlija (Blondus Forolivensis 1388. – 1463.) bio je glasoviti povjesničar i proučavatelj antike. Najopsežnije djelo mu je *Historiarum ab inclinatione romanorum imperii decades tres* objavljeno u 31 knjizi i obuhvaća rimsku povijest od Alarihova osvojenja Rima 410. do 1440. godine. Autor je djela: *Italia illustrata* to je topografija antičke i sredovjekovne Italije, zatim *Roma illustrata*, topografija Rima i *Roma triumphans*, rimske starine.

30 Njegovo pravo ime je Jacobo Fillippo Foresta; autor je povijesti: *Supplementum chronorum orbis ab initio mundi usque ad annum 1482. libri XV*. Za autorova života doživjelo je 9 izdanja. To je djelo za svoju *Kroniku* (1578.) koristio i Antun Vramec. Podatci u bilj. 18, 19 i 20 su iz: Vinko Pribojević, *O podrijetlu i zgodama Slavena* (prijevod, 1951.).

31 Cit. Runje, *nav. dj.*, 113. Vidi izvorni tekst u izdanju: Vinko Pribojević, *O podrijetlu i zgodama Slavena* JAZU, Hrvatski latinisti, knj. 1, preveo Veljko Gortan, Zagreb 1951., 86, 190.

Imajući spomenuto na umu, mogu reći da nije čudno što se navedena legenda o sv. Jeronimu u vezi s autorstvom prijevoda Biblije na hrvatski jezik, našla 1555. u knjizi Konrada Gessnera, u kojoj on zapisuje: „ (...) S. Hieronymus legimus libros veteris Testamenti in Dalmaticam sive patriam liguam transtulisse.“³² Kada pak piše o jeziku dalmatinskom onda navodi: „Dalmatica *lingua vide Illyrica*. Est enim Dalmatia Illyrici regio, contermina Liburniae, hoc est, Croatiae, versus occasum: a qua dicti *Δάλματα*, populi ab Augusto domiti, ut scribit Appianus. In linguam veterem Dalmaticam S. Hieronymus libros veteris Testamenti, tanquam in patriam transtulit, anno Servatoris CCCC“³³ (400.). Spomenimo i djelo Franje Glavinića (1586. – 1652.) *Historia Tersattana...*, Udine 1648. u kojem na jednom mjestu, razlažući o Trsatu, tj. o mjestu gdje se nalazi, kaže da se ne nalazi u Slavoniji jer se ona također nalazi iza plani-

32 Mithridates Gesneri, exprimens differentias linguarum, tum veterum, tum quae hodie, per totum terrarum orbem, in usu sunt. Caspar Waserus recensuit et Libello commentario illustravit. Editio altera. Tiguri, Typis Wolphianis M.DC.X., (1610., 61). Prvo izdanje te knjige tiskano je u Zürichu 1551. Koristio sam drugo izdanje u Narodnoj in univerzitetnoj knjižnici u Ljubljani, *sign. 18489*, u 80-tim godinama XX. stoljeća, kada sam radio na Filozoski fakulteti na Oddelku za slovanske jezike in književnosti. Tada sam dao načiniti kopiju onih stranica koje se odnose na slavenske jezike o kojima je riječ u knjizi. Treba ovome još dodati da je na karti iz 1690. godine izrađene u Rimu, koja ima naslov: Parte Della Schiavonia, overo Slavonia, aggiutavi la contea die Cillea, e Windisch Marka abitate da Populi Slavini, o Slau, destritta da Giacomo Cantelli da Vignola... označeno područje s nazivom: *Megimorie, o Isola della Mura, e Zerinjana*, dakle Međimurje koje pripada Zrinskomu, topografski ubicirano „Strido Patria di S. Gerolimo“, dakle, u mjestu današnje Štrigove bila je domovina sv. Jeronima. Svakako, spomenuti kartograf to je učinio na temelju višestoljetne predaje i Bule iz 1447. pape Nikole V. Na svojoj karti isto je označio Lazarus 1528., Lazius 1556., Zündt 1567. označujući Stridon kao „patria“ ili pak „nativus locus“ Sv. Jeronima. Vidi: Berljak, *nav. dj.*, 13–14.

33 Mithridates, 1610., 104. Ovdje mi se nameće diskurs u kojemu je Matija Vlačić Ilirik (1520. – 1575.) pisao o Sv. Jeronimu u šestoj knjizi svojih magdeburških *Centuria (Ecclesiastica historia...*, velikoj crkvenoj povijesti koju je počeo pisati u Magdeburgu i objavio u 13 knjiga, a izlazile su 15 godina od 1559. do 1574.). U IV. knjizi *Centuria* (1560.) u 56 stupaca piše opširnu raspravu o sv. Jeronimu Dalmatincu, njegovom životu, djelima, kretanju i učenju. Za njegovu zemlju Dalmaciju u IV. stoljeću Jeronim je zapisao da je seljačka i u toj seljačkoj prostoti ljudi smatraju, da je bog trbuh, da se živi od danas do sutra, a više je svetac onaj, tko više ima. Vlačić ne ispušta iz vida tuđu hipotezu, da grad Stridon, koji Jeronim sam navodi kao mjesto svoga rođenja, nije na granici Dalmacije i Hrvatske, nego da je to Stridnja (Strigna) današnji Zrenj u Istri, jer da je tamo grob njegova, Jeronimova oca Euzebija s nadgrobnom pločom i imenom na njoj. Vlačić se toj hipotezi ne priklanja, ali ju bilježi, vjerojatno iz poštovanja prema sv. Jeronimu kojega cijeni i kojega u svojim djelima citira. Prema Mijo Mirković, *Matija Vlačić Ilirik*, Zagreb 1960., 322, 440–441. Knjižnica HAZU u Zagrebu ima 13 svezaka *Centuria* pod oznakom KHAZU II-9.061-R. Također svih 13 knjiga Magdeburških *Centuria* nalazi se u NSK Zagreb pod oznakom II-3467. Vidi: Ivan Kosić, Matija Vlačić Ilirik u Zbirci rukopisa i starih knjiga Nacionalne i sveučilišne knjižnice. U: *Matija Vlačić Ilirik II.*, zbornik radova s drugog međunarodnog znanstvenog skupa u Labinu 27.–29. travnja 2006., Labin 2008., 207–244.

na između rijeke Kupe, Sutle i Save od koje su kraljevstva dobila ime. Potom navodi da se Trsat nalazi u Iliriku i upozorava da su Rimljani čitav Ilirik nazivali Dalmacijom. U toj Dalmaciji koja se dijelila na ovostranu i onostranu, a prostirala se do Panonije, rođen je sv. Jeronim u mjestu Stridonu koje se sada naziva Štrigovo.³⁴ U svom djelu *Cvit svetih* (1628., 198–200.), uz ostalo piše: „(...) Slavni Hieronim, Crikve naučitelj (...) dika slovinskoga jezika, porodi se u Stridone, med Dalmacijom i Ugarskom zemljom, blizu rike Drave, dvi milji ugarski z onu stran, proti istoku, ki sad Štrigovo zove se (...) Pokle jur vnoaga reče, vnoaga pisa, i vnoaga učini, a navlastito materinskim jezikom, misal, i Brevijar, i još nike druge (kako se govori) upisa knjige s kimi i prosvitli, i proslavi, i odiči, i obogati: i zvisi jezik svoj slovinski, u kom i s kim, a ne z drugim, izvan dijačkoga Crikva Katoličanska dopušća misu služiti, i božanstvena ponavljati oficija (...).“³⁵

4. Lik sv. Jeronima u djelu Antuna Vramca

Prvu vijest o sv. Jeronimu nalazimo u Vramčevoj *Kronici* (Ljubljana, 1578., 24b), kada za godinu 429. zapisuje: „Sveti Hieronim doktor Sloven, ovo vreme vmre v Betleheme devetdeset i jedno leto je bil star, rojen od Euzebiuša v Štrigove, vnoage knige dijačkim jezikom popisa i glagolsku knigu i pismo on najde i spravi.“³⁶ I Pavao Ritter Vitezović (1652. – 1713.), također, u svojoj *Kronici* (1696., 42 i 45) zapisat će za godinu 338.: „Rodi se Hieronim Sveti Sloven v Štrigove od Euzebiuša.“ za godinu 429.: „S. Hieronim umre u Betlehemu 91. leto star. Navučitelj S. Cirkve vnoage knjige dijačkim jezikom popisa, i glagolsku knjigu i pismo on najde i spravi.“³⁷ No, zanimljivo je da u jednoj drugoj, također kajkavski pisanoj *Kronici*, spominje se godina Jeronimova ro-

34 Napisao je u svom članku Miroslav Kurelac, *Historiografske koncepcije Franje Glavinića*. U: *Zbornik radova o Franji Glaviniću*, ur. Eduard Hercigonja, JAZU, Zagreb 1989., 255. Kurelac je u bilj. 58 na toj str. 255 grješkom naveo da je *Hitoria Tersattana* tiskana 1658. umjesto 1648.

35 Cit. kod Kurelac, *nav. dj.*, 260–261. Inače *Cvit svetih* tiskan je još 1657. 1702. godine; dakle poznata su tri izdanja, prvo je iz 1628. Vidi: Anton Benvenin, „Czvit Szvetih“ u okviru hrvatske hagiografije. U: *Zbornik o Franji Glaviniću*, ur. Eduard Hercigonja, JAZU, Zagreb 1989., 65–108.

36 Cit. prema pretisku iste *Kronike*. Pretisak priredio i pogovor u zasebnoj knjižici, pod naslovom: *O Vramčevoj Kronici*, napisao Alojz Jembrih. izd. HAZU i KS, Zagreb 1991.

37 Cit. prema pretisku iste *Kronike*. Za pretisak priredio s transkripcijom i pogovor napisao Alojz Jembrih, izd. ArTresor, Zagreb 2015. Na taj se iskaz poziva i Josip Bedeković i svom djelu *Natale solum...*, 1752., hrvatski prijevod 2017., 403.

đenja: „338. Rodil se je sv. Hieronim Slovenec vu Štrigove od Eusebiuša.“³⁸ Ta ista Kronika za godinu 429. bilježi: „ Sv. Hieronim vumerl je vu Betlehemu 91. leto star, navučitel sv. Matere Cirkve. vnoge knige dijačkem jezikom popisal, i glagolsku knigu i pismo on našel i spravil je.“³⁹ U drugom svom djelu, u *Postilli* (Varaždin, 1586.) Vramec, kao što je već rečeno, u drugom dijelu *Postille*, sv. Jeronima svrstava među svece koji se štiju i časte u Zagrebačkoj biskupiji, to je 30. rujna: *Na god svetoga Hieronima doktora* na listu 97, pri čemu navodi da se čita isto evanđelje kao *Na svetoga Gregura pape i doktora den*. Zato upućuje: *Na god svetoga Hieronima doktora evangeliuma na svetoga Gregura den imel budeš*, a to se evanđelje, u drugom dijelu *Postille*, nalazi na listu 34b-35a.⁴⁰ Na listu 97a-98a Vramec, umjesto homilije, predočuje Jeronimov izobrazbeni itinerarij – životopis koji valja u cjelosti ovdje iznova predočiti u transkripciji.

Jeronimuš sin je bil Euzebeušev, rojen⁴¹ v Štrigove slovenskom orsaze,⁴² blizu kotara vogerskoga⁴³ orsaga, gda je cesar Konstantinuš ladal. V Rim od rojenikov svojih⁴⁴, da se tamo modrosti i navuke vuči poslan be, gde je meštre⁴⁵ Danatuša⁴⁶ i Viktoriuša⁴⁷ imel, v Rime i okerščen jest. Odnud v Francuski orsag otide, da tamo vučene ili razumne meštre poslušā, i vnoge knige tamo svojimā rukama spisal je. Potomtoga⁴⁸ v Gerčki orsag, gda se modrosti i navuka ili filozofije navči, otide, ar Gerčki orsag stan i prebivališče teda modrosti je bil. Tamo po orsageh vnogeh hode-

38 *Kronika aliti spomenek vsega sveta vekov na tri dele razdeljen kojeh prvi je od početka sveta do narođenja Kristuševoga. Drugi Od narođenja Kristuševoga do leta 1744. Tretji Od leta 1744. do leta 1762. Složeni i na prvo dan po jednom mašniku iz tovaruštva Jezuševoga s stroškom Ferencu Zeraušeg knjigo-vesca vu Zagrebu*. Pri Kajetanu, Ferencu Härl, prislavnoga Orsaga horvatskoga slovo-pritiskavcu. (1762.). Dakle, to je pokajkavljena Vitezovičeva *Kronika* iz 1696. s dvama dodacima kojima je autor isusovac Nikola Laurenčić. Vidi: Miroslav Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, I., Zagreb 1969., 121.

39 *Ista Kronika* 1762., 45. Dakle, isti zapis kao i u Vitezovičevoj *Kronici* 1696., 45 samo u kajkavskom obliku rečenice.

40 To je dio evanđelja po Mt, 13-19.

41 rojen - rođen.

42 slovenski orsag - slavonska zemlja.

43 blizu kotara vugerskoga - blizu granice ugarske zemlje.

44 od rojenikov svojih - od svojih roditelja.

45 meštre - učitelje.

46 Donatus (Aelius D.) IV. st. po. Kr. latinski gramatičar i retoričar, učitelj je bio Jeronimu. Vidi: *Tusculum-Lexikon griechischer und lateinischer Autoren des Altertums un des Mittelalters*. Dritte, neu bearbeitete und erweiterte Auflage von Wolfgang Buchwald, Armin Holweg, Otto Prinz, Artemis Verlag, München und Zürich 1982., 204.

47 Victorinus (Gaius Marius V.), sredinom IV. st. po. Kr. slavni učitelj retorike u Rimu Preveo je Platonove i Aristotelove spise, komentare Cicerovim djelima, U svojim spisima se borio protiv arijanizma. Vidi: *Tusculum-Lexikon* ovdje u bilj. 41., 829–230.

48 potomogoga - nakon toga.

či, vnoge fele⁴⁹ i dobre svetoga pisma meštre i naučitele Gregura Nazianzenskoga⁵⁰, ki je v kapadocije, Epifanijuša v otoke Ciprome⁵¹, Didimuša⁵², vu Aleksandrije vu Egiptomskom orsave je imel vu židovskom jezike i navuke Židova Baraban od koga je v noči se vučil pisma i reči židovske zgovarjanja. Tako je zgovarjal⁵³ židovski jezik i pisal, vučeno, kako on, ki se je vu njem rodil. Gda⁵⁴ bi tako vre v dijačkom⁵⁵, v gerčkom i židovskom jeziku navčen bil, na sončni shod⁵⁶, orsave vse, modre i vučene ljudi vse shodi.⁵⁷ Potomtoga otide v sirinsku zemlju⁵⁸ v pustijnu, gde je četiri leta knjige čtoči⁵⁹, vučeči se, velikom zderžanje⁶⁰, posteči, plačuči se za grehe i svoje telo kaštigajuči⁶¹ g duše odganjal je. Od pavlina nekoga biskupa Antiokinskoga⁶² rejen i posvečen na službu Božju jest. Damaše⁶³ pape dijak ali pisec bil. Z Rima opet otide, ar su ga ne mogli sluge ali redovnici cirkveni terpeti, što je nje karal za greh i dojde k Betlehemu, gde se je Gospodin rodil, k jaselcem⁶⁴, i onde sebe nastani v hiže ali v kloštre, koteri⁶⁵ je od one dobre i svete žene Paule rimske, načinjen bil, gde je vnoaga čtel svetoga pisma. I z vsega svieta k njemu su razuma pisma svetoga pitat hodili i pisali, kako Auguštinuš doktor⁶⁶ i Damašuš biskup rimski i ostali vnoagi, ar v jeziku

49 vnoge fele - mnoge vrste.

50 Sv. Grgur Nišanin, Gregorius von Nyssa u Kapadociji, IV. st. po. Kr. grčki crkveni pisac. Postao biskupom gradiću Nisi. Nastupao je protiv arijevača. Istaknuo se kao izvrstan dogmatičar. Nazočio je drugom općem crkvenom saboru u Carigradu. Vidi: *Tusculum-Lexikon*, 303.

51 Epifanije (Epiphanius) iz Judeje, IV. st. po. Kr. grčki crkveni pisac. U mlađim je godinama bio redovnik u Egiptu, od 367. bio biskupom u Konstanciji (Constantia, Salamis) na Cipru. Njegova su djela usmjerena protiv heretika. Vidi: *Tusculum-Lexikon...*, 225.

52 Didimuš, (Didymus der Blinde) oko 400. po. Kr. Bio je voditelj kršćansko-aleksandrijske katehetske škole, učitelj Jeronimov i Rufinov. Sačuvana su njegova djela u 3 sv. o Sv. Duhu u latinskom prijevodu od sv. Jeronima. Vidi: *Tusculum-Lexikon...*, 192.

53 zgovarjal je - izgovarao je.

54 gda - kada.

55 v dijačkom - u latinskom jeziku.

56 na sončni shod - na Istok.

57 ljudi vse shodi - posjeti sve ljude

58 sirinska zemlja - Sirija.

59 knjige čtoči - čitajući knjige.

60 veliko zderžanje - veliko suzdržanje.

61 kaštigajuči - kažnjavajuči.

62 antiokinskoga - antiohijskoga.

63 Papa Damasus I., papa od 366. do 384. Sv. Jeronim bio je njegov tajnik kojega je papa potaknuo na ispravljanje Biblije na latinskom jeziku i od tada njegov tekst postao kiblijski kanon prozvan Vulgata. Vidi: *Tusculum-Lexikon...*, 181. Vidi Jeronimovu *Poslanicu papi Damasu* u: Rac i Lasman, *nav. dj.*, 226–229; Rudolf Fischer-Wollpert, *Lexikon der Päpste*, Fourier Verlag, Wiesbaden 2003., 21–22.

64 k jaselcem - k jaslicama.

65 koteri - koji.

66 Auguštinuš doktor - Sv. Augustin, crkveni naučitelj (Augustinus Aurelius), 354. – 430. iz Tagaste (Thagaste, Numidija). Dopisivao se sa sv. Jeronimom o kojemu je napisao prvi njegov životopis. Vidi *Tusculum-Lexikon...*, 91–92; Rac i Lasman, *nav. dj.*, 233–266.

dijačkom, gerčkom, židovskom i kaldenskom⁶⁷ kako sveti Auguštín doktor z njega piše⁶⁸, tako je vučen bil i vse temi jeziki doktore popisane pročtel je i progledal je bil⁶⁹. Proti jeretnikom⁷⁰ vnogo je pisal, a navuk kerstjanski dijačkim jezikom lepo, razumno je popisal. Staroga zakona, iz židovskoga, a novoga iz gerčkoga Teštamentoma vsega na dijački jezik razumno i vučeno je preobernal⁷¹ i pretomačil, s katerim i vezda mati cirkev žive⁷². Tomačenja oberh staroga zakona ili Teštamentoma i novoga, je, vnoga pretumačil mesta teška, i tak pretomačena popisal. Vnoge knjige i vnoge listi i vnoga pisma za sobo je ostavil, s keh se i vezda vučeni i modri ljudje vuče i čto. I sveti Hijeronim, mej doktormi⁷³ onemi, ki se cirkveni zovo, jeden i najpervi je bil. Ov i žitkom⁷⁴ i z rečju i s pismom velikim i vnoгим Krištuša je predekuval⁷⁵ i vučil. Vmerl⁷⁶ je i pokopan je v Betleheme, leto po Krištuševom narodu⁷⁷ 422. odnud⁷⁸ telo opet njegovo preneseno be v Rim a vezda⁷⁹ v cirkve, ka se sveta Marija vekša zove⁸⁰, leži. Živel je na ovom sviete, devetdeset i jedno leto. *On je i načinil i spravil pismo glagolsko materinim jezikom svojim. Nijeden narod veče nego ov, lastivno pismo svoje nema, kotero je on svojim ovde ostavil, kem i vezda vse primorske strane i ovde neki živo*⁸¹. Tako su se stara vremena doktorje i vučeni ljudje trudili i za sobu dobro spomenenje navuka i pisma ostavljali, Bogu vsamogočemu na diku⁸².

Uspoređujući Vramčev predočeni kronološki slijed Jeronimova izobrazbenoga i djelatnoga itinerarija, s dosadašnjim napisima o sv. Jeronimu, razabire se da je Vramec raspolagao s podacima koji su mu takov slijed pružali jer je doista predočio točne podatke, dakako, ukratko iz Jeronimova života i rada.

67 v kaldenskom jeziku - u kaldejskom jeziku.

68 z njega piše - o njemu piše.

69 pročtel je i progledal je bil - bio je pročitao i pregledao.

70 Proti jeretnikom - protiv heretika.

71 preobernal je - preveo je.

72 misli na latinski prijevod Biblije koji je poznat pod nazivom Vulgata, prijevod koji je na Tridentskomu saboru prihvaćen kao službeni prijevod Katoličke crkve.

73 mej doktormi - među doktorima.

74 žitkom - životom.

75 predekuval je - propovijedao je

76 vmerl je - umro je.

77 po Kristuševom narodu - nakon Kristova rođenja.

78 odnud - odanle.

79 vezda - sada.

80 To je bazilika *Sancta Maria Maggioere* u Rimu.

81 i ovde neki živo - i ovdje se nekim koriste, služe se.

82 Moj kurziv. Tumačenje nekojim kajkavskim riječima dodao sam zbog lakšega razumijevanja Vramčeva jezika. Prijepis teksta načinio sam prema pretisku Vramčeve *Postille* koju je za pretisak priredio i pogovor napisao Alojz Jembrih, izd. HAZU i KS, Zagreb-Varaždin 1990. Svakako je uputno vidjeti hrvatski prijevod Bedekovičeva latinskoga djela: *Natale solum magni ecclesiae doctoris sancti Hieronymi in ruderibus Stridonis occultum...*, Nestadii Austriae 1752. Hrvatski prijevod Marka Rašića: *Rodno mjesto velikoga crkvenog učitelja svetoga Jeronima skriveno pod ruševinama Štrigove (Stridona)...*, Zagreb-Čakovec 2017., 308–335.

5. Glagoljaši u Zagrebačkoj biskupiji

Predzadnja rečenica poanta je kojom Vramec slijedi legendu (predaju) o Jeronimovom pronalasku glagoljice kojom se koriste u primorskim krajevima a neki čak i u Zagrebačkoj biskupiji, dakle pismo „kem i vezda vse primorske strane i ovde neki živo“. To pak govori u prilog tezi da je popova glagoljaša bilo u Vramčevo doba i u toj biskupiji.⁸³

Kad je riječ o glagoljašima u Zagrebačkoj biskupiji onda je dragocjeni podatak u *Vjeroispovijedima i župničkim pregama zagrebačke nabiskupije* u kojoj se na nakoliko mjesta nalaze prisige potpisane latinicom i glagoljicom, jedna ćirilicom iako su one uglavnom potpisane latinskim jezikom.⁸⁴ Tako je zapisano na ćirilici: „Ja pop Bartol Tonković prisegal sam na plebaniju Dvice Marie na Mahičnom na dan 27. miseca fabrara lito 1650. Ja ta isti koji gori, manu propria.“⁸⁵ Na glagoljici: „1657., 11. Decembris. Ja pop Petar Ivičević prisegoh pred gospodinom biškupom zagrebačkim na plebaniju⁸⁶ Svetoga Jurja pod gorom Plišivicom, manu propria.“⁸⁷

83 O tome svjedoči rad autora Zorana Ladića i Gorana Budeča: Glagoljska bilježnica šćitarjevačkog župnika od 1524. do 1526. godine. Prilog proučavanju crkvenog i seoskog života u zagrebačkoj okolici u ranom novom vijeku. U: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijest i društvene znanosti*, HAZU, 29, Zagreb 2011., 149–189; vidi još: Ivan Tkalčić, Die nördliche Grenze des dalmatinisch-kroatischen Glagolismus in XV-XVII, Jahrhundert. U: *Archiv für slavische Philologie*, Band IV, Berlin 1880., 433–441; Rudolf Strohal, *Istina o hrv. glagolskom pismu u zagrebačkoj biskupiji*. U: *Nastavni vjesnik*, XXIV., sv. 5, Zagreb 1916., 396–399.

84 U knjizi sa spomenutim prisegama i vjeroispovijedima čitamo: „Prisige su izrečene i potpisane uglavnom na latinskom jeziku. Ipak ima nekoliko prisega koje su potpisane na hrvatskom jeziku, i to uglavnom glagoljicom, a po jedna ćirilicom. Hrvatskim jezikom prisežu svećenici glagoljaši Bartol Tonković (glagoljicom), Mihovil Pavan (glagoljicom), Filip Sikiri (glagoljicom), Nikola Ninjanin (glagoljicom), Nikola Šeršić (glagoljicom), Andrija Dujmić (latinicom), Tomo Pribuš (glagoljicom), Petar Ivičević (ćirilicom), Nikola Lacković (glagoljicom) i Ivan Jakovač (latinicom).“ Stjepan Razum, *Vjeroispovijedi i župničke prisige Zagrebačke nadbiskupije (1648. - 1997.)*, „Tkalčić“, Zagreb 2010., 9. U vezi sa svećenicima glagoljašima u Zagrebačkoj biskupiji ne treba nas čuditi, pogotovo ako se ima na umu činjenica da su se oni u doba turskih ratova, bježeći iz svojih župa, sklanjali u spomenutoj biskupiji, i ne samo u njoj već su neki od njih, zajedno sa svojim vjernicima, selili u zapadnu Ugarsku, odnosno na prostor današnje Slovačke. O tome nam svjedoči podatak da su u selu Zagorska Bistrica, sjeverozapadno od Bratislave, uz Slovake živjeli i Hrvati već 1548. godine. Naime, u kanonskim vizitacijama 1561. vizitator bratislavske biskupije zapisuje da u „Zagorskoj Bistrici djeluje hrvatski svećenik i to glagoljaš.“ Zanimljivo da vizitator uz godinu 1562. još dodaje: „Plebanus Glagolita Mathias ... missam celebrat lingua Croatica...“ (Župnik glagoljaš Matija misu služi na hrvatskom jeziku). Podatci prema: Květoslava Kučerova, Naseljavanje hrvatskih seljaka u Slovačkoj i njihov socijalni položaj. U: *Radovi*, 5, *U povodu 400. godišnjice hrvatsko-slovenske seljačke bune*, Institut za hrvatsku povijest, Zagreb 1973., 117.

85 Razum, *nav. dj.*, 23.

86 na plebaniju - na župu.

87 Razum, *nav. dj.*, 33.

Anno Domini 1662. die 28. Ianuarii, ja pop Mikula Lasković jesam ovu prisegu istino izvršil i učinil za plepaniju divice Marie na Mahićnom, manu propria.⁸⁸ „1664. dan 19. jenara ja pop Mikula Lasković prisegoh ovom prisegom na plebaniju Svetoga Jakuva u Mekušje, manu propria.⁸⁹ Na latinici: „1665. marcha dan 2. v Zagrebu. Ja pop Ivan Jakovač vćinih prisegu pred gospodinom biskupom s-vrhu fare cerkve Svetoga Križa v Zavrhu, na imanju ozal-skom gospodina grofa Petra Zrinskoga, kako zgora, manu propria.⁹⁰ Na glagoljici: „1668. na 26. ogtubra. Mikula Lasković jesam prisegal za faru Svetoga Petra na Mrižnici pred gospodinom biškupom u Zagrebu.⁹¹

Dakle još u XVI. stoljeću, u Zagrebačkoj biskupiji župničko mjesto dobivali su popovi glagoljaši. No, to ne znači da su oni službu Božju obavljali crkvenoslavenskim jezikom, obavljali su ju na latinskom jeziku. Ono što je posebno zanimljivo jest da je pop glagoljaš želio ostaviti svjedočanstvo da je on glagoljaš, a to je i Antun Vramec također zapisao u vezi s glagoljicom kojom se u Zagrebačkoj biskupiji koriste u svom privatnom životu.

6. Stridon, Strigona, Štrigova

O toponimu o kojem je ovdje riječ, dosad se mnogo pisalo i pisat će se, jasno, iz vidika rodnoga mjesta sv. Jeronima. Posebno je to spomenuo Josip Bedeković već na prvoj i drugoj stranici u svom djelu: *Natale solum...* (1752., prijevod, 2017., str. 31–32), ili kako čitamo: „(...) rodio se na razmeđu Dalmacije i Panonije, u gradu Stridonu (koji narod danas naziva Stridovo, Štrigovo i Štrigova).⁹² Da se spomenuti toponimski nazivi doista odnose na Štrigovu u Međimurju, neka nam posluži zapis toponima u knjizi *Vjeroispovijedi i župničkih prisega Zagrebačke biskupije* u XVII., XVIII. i XIX. stoljeću. Naime, tu su navedeni pojedini svećenici koji su kao župnici preuzimali župu sv. Marije Magdalene u Štrigovi koja se u prisegama bilježi: kao *Stridon*, 200; *Strodonense oppidum*, 115, 172; *Strodnensis parochia*, 115, 190, 247, 311, 337, 358, 391, 397, 418; *Stridum*, 900, 178, 196, 270, 288; *Strigouo*, 31; *Strigova*, 441; *Strigum*, 66, 102, 176 (brojevi se odnose na stranice u *Vjeroispovijedima i župničkih*

88 *Isto*, 38.

89 *Isto*, 42.

90 *Isto*, 44.

91 *Isto*, 50.

92 *Natale solum...* 1752., hrvatski prijevod 2017., 183–186, 308. Vidi također, Dragutin Feletar, *Dvojbe o lokaciji Stridona, mjesta rođenja sv. Jeronima*, pogovor uz spomenuti hrvatski prijevod *Natale solum...* 1752. (2017., 533–539, bilj. 103).

kim prisegama). Prema latinskom kancelarijskom uzusu, spomenuti toponimi za Štrigovu pisani su na razne načine, slično kao i za toponim koji se pripisuje mjestu Jeronimova rođenja. I dalje ostaje pitanje, možda bez odgovora, koje su teze danas nama prihvatljive? Možda je ipak na mjestu ono što je u naslovu svoje knjige naveo Josip Bedeković, da je mjesto rođenja sv. Jeronima, grimiznog Dalmatinca skriveno pod ruševinama Štrigove (*Stridona*). Time ga i on zove Dalmatincem koji bi mogao biti rođen u Štrigovi (*Stridonu*).

Hoće li izlaganja na znanstvenom skupu (11. prosinca 2020.) dati nova rješenja, preostaje vidjeti kada se radovi objave.⁹³ U svom se izlaganju nisam priklonio niti jednoj dosadašnjoj tezi već sam dijakronijski želio pokazati mali dio onoga o čemu će se i dalje voditi rasprave kao i u prošlosti. Jasno da sam na umu imao Bedekovićevo razlaganje, koji je ipak temeljitije, svestranije, cjelokupnije pa i znanstvenije obradio postojanje *Stridona* unutar ozemlja Dalmacije negoli što je to učinio arheolog don Frane Bulić 1920. godine, koji je *Stridon* smjestio u Grahovopolje u današnjoj Bosni. No, treba i to reći da Frane Bulić (1846. – 1934.) nije uzimao u obzir Bedekovićevo djelo pa se može sa sigurnošću reći da ga nije imao pred sobom kad je pisao svoju raspravu pod naslovom: *Stridon (Grahovopolje u Bosni) rodno mjesto Svetoga Jeronima*, objavljenu u *Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku*, god. XLIII, Zemaljska štamparija, Sarajevo 1920., 5–104.⁹⁴

Kad bi me netko pitao, čijem sam mišljenu skloniji, u vezi s dosadašnjim raspravama oko traženja rodnog mjesta sv. Jeronima, odgovoram da sam na crti uvodnih riječi što ih je pavlin Josip Bedeković uputio dobrohotnom čitatelju u svom djelu *Natale solum...* (1752.), hrvatski prijevod 2017., 23–24. Naime kod Bedekovića, uz ostalo, čitamo: „(...) Sve ovo i mnogo drugo, gradove stare Dalmacije ili utvrde, zabilježili su mnogi novi povjesničari i geografi, ali samo po imenu. I da uplakanim očima ispustim mnoge urese, kako najstarije, tako i

93 Međunarodni znanstveni skup povodom 1600. obljetnice smrti sv. Jeronima organizirao je Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Ovaj sam rad pisao u listopadu 2020. godine.

94 U vezi s toponimom Stridon, Štrigova i njegovom ubikacijom, za današnjega je čitatelja i ostale istraživače vrlo zanimljiv tekst što ga je Vjekoslav Štefanić predočio u *Dodatku* svoje rasprave pod naslovom: *Glagoljski Transit Svetoga Jeronima* u starijem prijevodu. U: *Radovi Staroslavenskog instituta*, knj. 5, Zagreb 1964., 99–143, *Dodatak*, str. 144–161. Usput valja još pripomenuti da je u *Danici Horvatskoj, Slavonskoj i Dalmatinskoj*, IX., br. 25 (24. lipnja) u Zagrebu 1843., 25–26., objavljen kraći napis pod naslovom: „*Něšto o rodnom městu svetoga Jerolima (Hieronyma)*“, autor je potpisan inicijalima „A. iz S.“ Dotični obrazlaže da grad Stridon, odnosno „Sdrinj ili Strigno jest današnji Zrinj“. Dakle, on pledira za to mjesto Jeronimova rođenja.

najprostranije Dalmacije zbog grada *Stridon*, prebivališta najslavnijeg crkvenog učitelja sv. Jeronima? A gdje je on bio? Umovi najpromišljenijih povjesničara i geografa, kao što su: Pirho Ligorije, Marko Marulić, Ivan Lučić, Inhofer, Schönleben i mnogih drugih, stotinama godina prije trudili su se dokazati da je to *Stridon*. Ipak, na današnji dan prisiljeni smo priznati da leži skriven u dvojbena ruševinama. Nitko od njih ipak nije posebno označio rodno mjesto, tako da ne ostavi svojim nasljednicima povoda za raspravu. I to ni zbog čega drugoga, nego zato što (kao što svjedoči Ivan Lučić u svojoj *Historia de Dalm. Croat. et Slav.*) u djelima Ilira (u Iliriku, naime, osim drugih vrlo prostranih provincija, postojala je i Dalmacija, domovina sv. Jeronima)⁹⁵ postoji tolika različitost mišljenja. Tako se zbog nedostatka starih povjesničara s velikom teškoćom mogu spojiti u valjanu podudarnost. Daleko inferioran ovima, kako prema erudiciji, tako i prema položaju, ne tražim slavu i svoju korist, nego jedino odavanje časti Bogu i sv. Jeronimu. Svojim zemljacima istražujem porast pobožnosti. Budući da dobro poznajem gdje je grad *Stridon*, latio sam se, i sam Ilir, napisati ovo skromno djelo o rodnome mjestu svetoga Ilira, Jeronima, najvećeg uresa i krune ilirskoga naroda, samo na temelju mišljenja, a ne zaključaka. Ne namjeravam zbuniti svoje najobrazovanije povjesničare ili raspravljati bilo s kim o toj temi, nego izložiti ono, što prema mojemu mišljenju odgovara povijesnoj istini. Želim pokazati da još danas stvarno postoji grad *Stridon*, koji je nekad bio pogranični pojas Dalmacije i Panonije te rodno mjesto sv. Jeronima, i to prema vrlo pouzdanim i starijim povjesničarima, s Vilimom Rhanchinom, koji (lib. I. Var. cap. 15.) savjetuje: *Bolje je crpiti informacije od starijih povjesničara nego od novih guslara, koji su nam mnogo toga podvalili, što se nikada nije dogodilo, napravilo, oslikalo ili napisalo*. Više volim s Ortelijem (Ortelius), skupljačem geografskoga blaga, prikupiti mišljenja drugih, nego progurati svoje kao sibilsko proročanstvo. Da bih lakše postigao svoj naum, prosuđivao sam da treba *Kronologiju Ilirika* opskrbiti kratkim ispravama, kako bi se iz nje moglo razaznati njegovo podrijetlo, položaj, razvoj, promjenu, boravište i seobu raznih naroda, kombinirano s mišljenjem novih povjesničara.⁹⁶

95 Vrlo je indikativno da Ivan Lučić u spomenutom djelu ne navodi toponim Stridon niti ime Jeronim.

96 Bedeković, *Natale solum...* 1752., hrvatski prijevod 2017., 23–24. Doista, Ivan Lučić u svom djelu O kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske, uopće ne navodi ime Jeronim niti Stridon!? Vidi prijevod toga djela koji je priredila i prevela Bruna Kuntić-Makvić, *Latina et Graeca VPA*, Zagreb 1986. Uza sve dosad rečeno ipak treba spomenuti još jedno djelo na latinskom jeziku u kojem je riječ o sv. Jeronimu. Autor je tomu djelu franjevac Sebastijan Slado (Dolci / Sladić) koje je tiskano 1750. u Ankoni. Naslov mu glasi: *Maximus Hie-*

Ovim citatom, koji sam namjerno ovdje predočio, želim samo potvrditi Bedekovićevu nepristranost u pisanju knjige koja je prvorazredna i nezaobilazna, upravo danas, u XXI. stoljeću, u prigodi 1600. obljetnice smrti „našeg grimiznog svetog Dalmatinca“ kako to Josip Bedeković reče, a Antun Vramec uvrstio ga je u drugi dio svoje *Postille* (1586.) među svece koji su se častili i slavili u liturgiji prema kalendaru Zagrebačke cirkve, Zagrebačke biskupije u XVI. stoljeću.⁹⁷

rononymus vitae suae scriptor; sive de moribus, doctrina, et rebus gestis divi Hieronymi Stridoniensis catholicae ecclesiae doctoris maximi. Comentarius ex ipsimet ejus Operibus decerptus, editus, illustratus. Accedunt ejusdem S. Patris Vindiciae adversus Dallaeum, aliosque auctore P. F. Sebastiano Dolci Rhacusino (...), Anconae, Anno Jubilaei MDCCL.

97 Vidi: Nikola Sertić, Kalendar zagrebačke stolne crkve 11. 19. stoljeća. U: *Kulturno-povijesni zbornik zagrebačke nadbiskupije u spomen 850 godišnjice osnutka*, I., Zagreb 1944.

Der hl. Hieronymus in der *Postilla* von Antun Vramec 1586

Zusammenfassung

Diese Arbeit handelt von Werken, die den hl. Hieronymus, seinen Herkunftsort und das Narrativ zum Gegenstand haben, dem zufolge er die kroatische Glagoliza erdacht haben soll. Die Rolle des hl. Hieronymus als des angeblichen „Urhebers“ der Glagoliza nimmt auch Antun Vramec (ca. 1538–1587/88) in seiner *Chronik* (1578) und in seiner *Postilla* (1586) auf. Hinsichtlich des glagolitischen Projekts folgt Vramec also dem überlieferten Narrativ, obwohl „diese Überlieferung von der Wissenschaft überwiegend völlig verworfen wurde, da sie jeglicher historischen Grundlage entbehre“ (Katičić). In der *Postilla* (1586) führt Vramec Hieronymus als einen unter mehreren Heiligen an, die gemäß dem liturgischen Kalender im Zagreber Bistum verehrt werden. Dieser Umstand geht auf das Jahr 1447 und die Päpstliche Bulle Nikolaus’ V. zurück, in der die Verehrung des Hieronymus in Štrigova in der Region Medimurje (Murinsel) ausdrücklich genehmigt wird. In Anbetracht dessen suggeriert Vramec in der *Postilla*, dass am 30. September, dem Tag des hl. Hieronymus, derselbe Text wie am Gedenktag des hl. Gregorius (Papst Gregor I.) verlesen werde, d.h. das Evangelium nach Matthäus (Mt 13–19). Als Homilie empfiehlt Vramec die Lebensgeschichte des Hieronymus in gekürzter Fassung, damit der Kirchgänger „na god svetoga Hieronima doktora“, am Tag des hl. Kirchenvaters Hieronymus, erfahre, wer dieser gewesen war und womit er sich um die katholische Kirche verdient gemacht hatte. Zuletzt erwähnt Vramec natürlich auch, dass sich Hieronymus „die glagolitische Schrift zu seiner Muttersprache gemacht“ habe. Des Weiteren listet die vorliegende Arbeit eine chronologisch geordnete Übersicht sämtlicher Ausführungen auf, in denen glagolitische Autoren die These vertreten, die Glagoliza gehe auf den hl. Hieronymus zurück. Ferner ist vom Herkunftsort des Heiligen die Rede, wobei insbesondere das Buch des Paulinermönchs Josip Bedeković aus dem Jahre 1752 berücksichtigt wird. In dem in zeitgenössischer kroatischer Übersetzung vorliegenden Buch schreibt der Autor ausführlich über den Geburtsort des Heiligen, was es zu einer Lektüre macht, die anlässlich des 1600. Todestags des Hieronymus (im Jahr 2020) nicht unbeachtet bleiben kann.

Schlüsselwörter: Hl. Hieronymus, Stridon, Štrigova, Antun Vramec, *Postilla* (1586), Glagoliza, Zagreber Bistum.